

Haydarov To'liqinjon Turg'unbojevich

Jizzax politexnika instituti "Oliy matematika" kafedrasida katta o'qituvchisi

TEXNIK REJALLASHTIRISH PRINSIPLARI

Annotatsiya: *ushbu maqolamizda hozirgi kun talabidan kelib chiqadigan bo'lsak, texnik rejalashtirish prinsiplari xususida atroflicha fikr-mulohazalar bildirilgan bo'lib, bunda bu yo'nalishda mavjud muammolar, ularni bartaraf etish yo'llari xususida atroflicha to'htalib o'tilgan.*

Kalit so'zlar: *iqtisod, prinsip, jihat, texnik rejalashtirish, jarayonlar, muammo, yechim, kamchilik, hatolar.*

Avvalom bor texnik rejalashtirish prinsiplari deganda biz nimani tushunamiz? Shunga aniqlik kiritib olganimizdan keyingina bu haqda fikr-muloaza yuritishimiz mumkin bo'ladi.

Texnik jihatdan tartibga solish - mahsulotga bo'lgan majburiy va ixtiyoriy talablarni shakllantirish yoki ularni loyihalash (shu jumladan tadqiqot), ishlab chiqarish, qurish, o'rnatish, ishga tushirish, foydalanish, saqlash, tashish, sotish va utilizatsiya qilish bilan bog'liq jarayonlarni tartibga solishning huquqiy asosidir. Bundan tashqari, ishlarni bajarish yoki xizmatlar ko'rsatish, shuningdek tartibga solish ob'ektlarining belgilangan talablariga muvofiqligini baholashda tushuniladi[1].

Bunda asosan texnik tartibga solish ikkita muammolarni hal qilish uchun asos yaratishi kerak bo'ladi, ular:

Ichki bozorni tartibga solish. Vazifa iqtisodiyotimizni isloh qilish, unga ijtimoiy yo'nalish berish, mahsulotlarning raqobatbardoshligini oshirish talablariga javob beradigan tovarlarni yaratish va tashish jarayonida mahsulotlarga qo'yiladigan talablarni shakllantirish hamda ularning muvofiqligini baholash mexanizmini ishlab chiqish zarurati bilan bog'liq. Shu bilan birga, davlat real ijtimoiy-iqtisodiy imkoniyatlarni hisobga olgan holda mahsulotlardan foydalanish havfini baholash asosida havfsizlik talablarini belgilaydi. Bunda iste'molchi mulki bozor tomonidan shakllanadi. Davlatning bu sohadagi vazifasi bozorning barcha ishtirokchilari uchun teng va qulay shart-sharoitlarni yaratishdan iboratdir.

Tashqi savdoni rivojlantirish uchun qulay sharoitlar yaratish. Bu vazifa globallashtirish muammolarini hal qilishga chaqiriladi. Uning mohiyati, bir tomondan, tashqi savdoda davlat uchun iqtisodiy jihatdan foydali siyosat yuritish imkonini beradigan bo'lsa, ikkinchi tomondan, xalqaro hamjamiyat tomonidan belgilangan qoidalarga muvofiqlashtirilgan texnik tartibga solish mexanizmini yaratishdan iborat bo'ladi.

Ushbu ikkita vazifaga muvofiq, ikkita prinsip guruhini taxminan shakllantirish mumkin bo'ladi. Ular:

Birinchi guruh tamoyillari - ichki bozor uchun texnik jihatdan tartibga solishning asosiy tamoyillari hisoblanib, ular ham quyidagilarni ta'minlaydi:

- texnik jihatdan tartibga solish tizimining xalq xo'jaligi, moddiy-texnika bazasi va ilmiy-texnika taraqqiyotining rivojlanish darajasiga muvofiqligi. Texnik reglamentlarda belgilangan talablar tartibga solish maqsadlariga erishish uchun zarur bo'lgan minimal bo'lishi kerak;

- mahsulotlarga va ularni loyihalash (shu jumladan ilmiy-tadqiqot), ishlab chiqarish, qurish, montaj qilish, ishga tushirish, foydalanish, saqlash, tashish, sotish va utilizatsiya qilish jarayonlariga, shuningdek ishlarni bajarish yoki taqdim etish jarayonlariga talablarni belgilashning yagona qoidalarini qo'llash, xizmatlar;

- butun davlat bo'ylab texnik reglamentlar talablarini bajarish uchun birlik va majburiyat;

- texnik reglamentlar talablariga muvofiqligini tasdiqlovchi asos sifatida milliy standartlarni qo'llash;

- mahsulotdan foydalanish havfini baholash asosida texnik jihatdan tartibga solish mexanizmini shakllantirish;
- akkreditatsiya organlari va sertifikatlashtirish organlarining ishlab chiqaruvchilar, sotuvchilar, ijrochilar va iste'molchilardan mustaqilligi;
- yagona akkreditatsiya tizimi va qoidalarining mavjudligi, akkreditatsiya va sertifikatlashtirish faoliyatini birlashtirishga va ushbu ishlarni bajarishda raqobatni cheklashga yo'l qo'yilmasligi;
- davlat nazorati (nazorati) organi va sertifikatlashtirish organining vakolatlarini birlashtirishga yo'l qo'yilmasligi;
- texnik reglamentlarda ekspluatatsion xususiyatlarni belgilash.

Prinsiplarning ikkinchi guruhi - turli mamlakatlardagi ishlab chiqaruvchilar va sotuvchilarga mahsulotlarga va ularni loyihalash, ishlab chiqarish, qurish va hokazolarga bog'liq bo'lgan jarayonlarga qo'yiladigan majburiy talablarga asoslanadi. Mamlakatlar texnik reglamentlar, standartlar va muvofiqlikni baholash tartib-taomillarini joriy qilishda savdo to'siqlariga yo'l qo'ymaydigan mexanizmlarni yaratishga intilishi kerak. Bu boradagi xalqaro amaliyot quyidagi asosiy tamoyillarga asoslanadi[2].

Savdoda ortiqcha to'siqlarni bartaraf etish. Texnik to'siqlar mamlakatlarning texnik reglamentlar, standartlar va muvofiqlikni baholash tartib-qoidalarini qabul qilishlari natijasidir. Bundan tashqari, ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot, iqlim, milliy an'analar, didlar va boshqalardagi farqlar tufayli. Ushbu qoidalar, standartlar va protseduralar bir mamlakatdan boshqasiga farq qilishi mumkin. Davlatlar ushbu omillarni o'zlari zarur deb hisoblagan darajada qonunchilikda hisobga olish imkoniyatiga ega. Shu bilan birga, savdoni minimal darajada cheklovchi moslashuvchan texnik reglamentlarni ishlab chiqishga harakat qilish kerak. Shuning uchun texnik reglamentlar tizimli emas, balki operatsion talablarni belgilashi kerak.

Agar kuchaytirilgan talablarni qabul qilishni talab qilgan holatlar endi mavjud bo'lmasa yoki tartibga solish maqsadlariga boshqa, kamroq cheklovchi choralar bilan erishish mumkin bo'lsa, bunday choralar qo'llanilishi kerak. Qabul qilingan tartibga solish shartlari maqsadlarga erisha olmaslik havfiga mos kelmasa, shunga o'xshash harakatlar amalga oshirilishi kerak. Savdodagi texnik to'siqlarni bartaraf etish majburiyatlari muvofiqlikni baholash tartib-qoidalarini va standartlariga ham tegishli.

Diskriminatsion asos. Ushbu tamoyil import qilinadigan mahsulotlarni mamlakatga olib kirishda texnik reglamentlarning talablari mahalliy mahsulotlarni bozorga chiqarishdan kam bo'lmagan qulay rejimni o'rnatishi kerakligini belgilaydi. Xuddi shu rejim muvofiqlikni baholash tartib-qoidalariga ham tegishli. Bu, xususan, import qilinadigan mahsulotlar uchun sertifikatlash shartlari kamsitmasdan, shu jumladan muddat va narx jihatidan qo'llanilishi kerakligini anglatadi.

Uyg'unlashtirish. U texnik jihatdan tartibga solish maqsadlariga erishishni ta'minlagan taqdirda, milliy texnik reglamentlar uchun asos sifatida xalqaro standartlardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Xalqaro standartlar, agar ular tartibga solish maqsadlariga zid bo'lmasa, muvofiqlikni baholash protseduralari uchun asos sifatida ham qo'llanilishi kerak.

Ekvivalentlik. Xalqaro standartlarni ishlab chiqish texnik jihatdan murakkab masalalar bo'yicha konsensusga erishish zarurati tufayli uzoq davom etishi mumkin. Shu sababli, uyg'unlashtirish prinsipi bilan bir qatorda, ekvivalentlik prinsipi taklif etiladi, uning ma'nosi davlatlar boshqa mamlakatlarning texnik reglamentlarini o'zlariga ekvivalent sifatida ijobiy qabul qilishlari kerak. Bunda agar texnik tartibga solishning bir xil maqsadlari bo'lsa, albatta erishiladi. Bu jarayonda dizayn yechimlarining tabiati muhim bo'lmisligi kerak[3].

Muvofiqlikni baholash natijalarini o'zaro tan olish. Mamlakatlar muvofiqlikni baholash natijalarini o'zaro tan olish va ijobiy natijalarga erishish uchun doimiy asosda muzokaralar olib borishga da'vat etiladi. Bu zarur, chunki muvofiqlikni baholash tartib-qoidalarini, agar boshqa mamlakatlarga yetkazib beriladigan mahsulotlar ham mahsulotning o'ziga, ham

baholash tartiblariga bo‘lgan talablarning farqi tufayli ikkinchi marta muvofiqlikni baholashdan o‘tishi kerak bo‘lsa, u holda savdoda texnik to‘siqlar yaratishi mumkin. Bu faqat texnik sabablarga ko‘ra bo‘lishi mumkin, lekin ko‘pincha bu biznes yoki mansabdor shaxslarning manfaatlariga asoslanadi. O‘zaro tan olishning yagona modellari mavjud emas, ammo muzokaralar davomida ko‘rib chiqilishi mumkin bo‘lgan standart yondashuvlar va elementlar mavjud. Avvalo, bu xorijda akkreditatsiya qilingan organlar tomonidan berilgan sertifikatlar va muvofiqlik belgilarini ekvivalent deb tan olishdir. Bundan tashqari, bu o‘zaro tan olish to‘g‘risidagi kelishuvga kiritilgan mahsulotlar ro‘yxati va ularni qanday aniqlash mumkin[4].

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, ushbu ro‘yxat har bir mamlakatdagi sertifikatlashtirish organlari va sinov laboratoriyalarining vakolatlarini tan olish mezonlarini va ularning e‘lon qilingan ro‘yxatini o‘z ichiga olishi mumkin. Nihoyat, o‘zaro tan olish to‘g‘risidagi bitimlar nizolarni axborot almashinuvi va birgalikda monitoring orqali hal qilishni nazarda tutishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Cultural approach to special education: experience, innovation, prospects: Sat. scientific works: [based on materials from Vseros. stud. scientific-practical conf. “Cultural approach to education: psychological and pedagogical aspect”, April 2008] / Chuvash. state ped. University; [rep. ed. G. P. Zakharova, O. V. Parfenova]. Cheboksary: ChSPU, 2008. 127 p.
2. Kiselev A. S. Innovative system of advanced education in the context of a sociological perspective of social development: Educational and methodological manual [for universities in the areas of pedagogy. education]. SPb.: Ros. state ped. University named after A. I. Herzen, 2007. 217 p.
3. Kuklev V. A. Innovative educational project based on e-learning // Informatics and Education. 2007. No.
4. Айнакулов М. А., Абдухамидов Э. Нормативно-правовая база интеграционных отношений хозяйствующих субъектов // Молодой ученый. – 2016. – №. 7-2. – С. 80-83.
- 5.